

Waarnemingen oktober, november, december 2019

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels en andere soorten die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Grote Zilverreigers worden gewoon

Tot 1984 was de Grote Zilverreiger nog zo zeldzaam in Nederland dat de waarnemingen beoordeeld moesten worden door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna. Dat kunnen we ons nu nauwelijks meer voorstellen. Overal in Nederland is de Grote Zilverreiger in open gebieden in de winter een gewone verschijning geworden, soms zelfs talrijker dan de Blauwe Reiger. De toename begon rond 2000, aangewakkerd door de sterke groei en noordwaardse uitbreiding in Oost-Europa. Afgelezen kleureringen laten zien dat onze overwintelaars broeden van Hongarije, Wit-Rusland tot in Letland. In ons waarnemingsgebied verscheen de Grote Zilverreiger in 2006 als overwinteraar. Overdag bezoeken ze de slootjes in zowel het grasland als het bollenland. 's Avonds vertrekken ze richting oost naar hun slaapplek.

Bij de Kagerplassen bij Sassenheim slapen tientallen vogels (HS). In de Elsgeesterpolder, Polder Hoogeweg en bij de vogelsloot in Oud-Leeuwenhorst telt Jelle van Dijk sinds 1983 de wintervogels. Hiermee is heel precies te zien wanneer de Grote Zilverreiger een geregelde overwinteraar werd. Na de eerste waarneming in het seizoen 2005/2006 is de soort t/m 2011/2012 nog steeds een bijzondere verschijning tijdens de tellingen. Vanaf het seizoen 2012/2013 begint het een geregelde verschijning te worden, met gemiddeld 1 vogel per telling voor de drie gebieden samen. In de afgelopen 3 winters is dit aantal toegenomen tot gemiddeld 2-3 vogels per telronde. De toename in ons waarnemingsgebied is daarmee veel later op gang gekomen dan elders in Nederland. Daar begon al vanaf 2000 een exponentiële toename, die pas de laatste jaren lijkt te stabiliseren. De sterkste groei vond plaats tussen 2005/2006 en 2013/2014, toen de Grote Zilverreiger bij ons nog niet heel prominent in de tellingen verscheen. Ons waarnemingsgebied bevindt zich aan de rand van het kerngebied in de veenweidegebieden van Zuid-Holland. Wellicht fungeert het als een overloop. In dat geval zou de toename in ons gebied wellicht nog door kunnen zetten. Vooralsnog blijft de Blauwe Reiger nog steeds de overhand houden tijdens de wintertellingen, maar wie zal zeggen of dat over een aantal jaar niet andersom zal zijn?

Grote Zilverreiger Oostvaardersplassen – foto: Gab de Croock

Grote Gele Kwikstaarten in gestage opmars

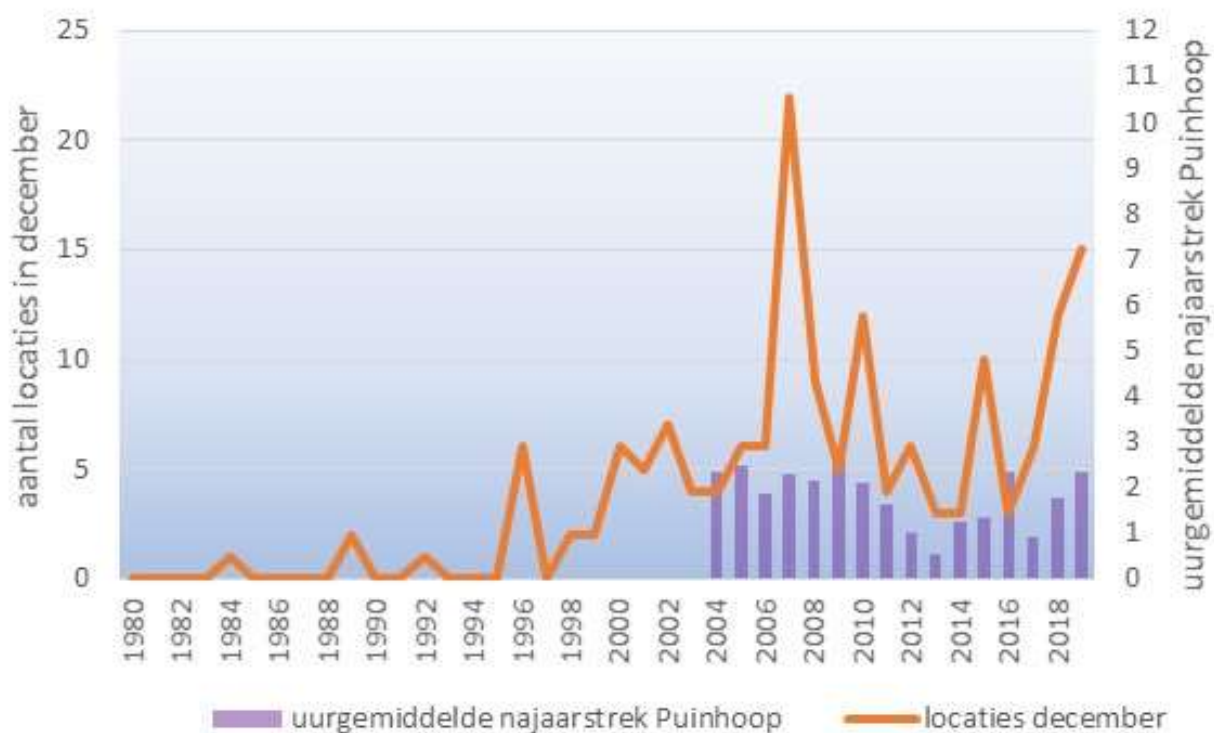
Grote Gele Kwikstaart AW duinen – foto: Gab de Croock

De Grote Gele Kwikstaart is in de winter een vaste verschijning in de bebouwde kom van Noordwijk. Een grinddak waar een beetje water op staat is een favoriete plek. Ook in het buitengebied kun je ze in elk willekeurig slootje tegen komen. Favoriet zijn de smalle slootjes in bollenland waar kwelwater vanuit de duinen afstroomt. Dat het westen van Nederland belangrijk is als overwinteringsgebied is ook te zien in de Vogelatlas van Nederland. Verspreid over vrijwel heel Nederland kun je 's winters Grote Gele Kwikstaarten vinden. Maar de dichtheden in de kuststreek van Zuid-Holland behoren tot de hoogste van het land. Deze winter waren er veel Grote Gele Kwikstaarten. Dat merkten de waarnemers die

waarnemingen verzamelden voor LiveAtlas: bij vrijwel elke telling in elk kilometerhok had je wel een Grote Gele Kwikstaart. Dat was ook te zien in de losse waarnemingen die via www.waarneming.nl werden doorgegeven. In de grafiek is het aantal locaties aangegeven waar in de maand december minimaal 1 Grote Gele Kwikstaart aanwezig was. Net als de IJsvogel is de Grote Gele Kwikstaart gevoelig voor vorst in de winter. Beiden lieten na de winter van 2015-16 een flinke terugval zien. Maar van de klap die de IJsvogel kreeg in de winter van 2017-2018 is bij de Grote Gele Kwikstaart niks te zien. De vorst kwam toen laat, in maart. In zachte winters, wat 2017-2018 tot februari-maart ook was, vertrekken Grote Gele Kwikstaarten al vroeg uit hun wintergebieden. Grote Gele Kwikstaarten zijn waarschijnlijk trouw aan hun wintergebieden (één ringvangst die daarop duidt) en zijn het de vaste vogels die het volgende jaar terug komen. ‘Onze’ Grote Gele Kwikstaarten zijn door tijdig te vertrekken mogelijk beter door de late vorstinval heen gekomen dan de IJsvogels.

Interessant is dat de opgaande lijn van de wintervogels ook zichtbaar is in de trektellingen op de Puinhoop. Ook daar is het effect van winters met ijs te zien. Sinds 2017 zit hier, net als bij de overwinterende vogels, het aantal weer in de lift. Dit duidt er op dat de overtrekkende Grote Gele Kwikstaarten over de Puinhoop en de overwinteraars in ons waarnemingsgebied dezelfde oorsprong hebben. Dat zijn niet de broedgebieden in Oost- en Zuid-Nederland. De Grote Gele Kwikstaart is daar vooral een standvogel en de aantallen vallen in het niet bij het aantal doortrekkers en overwinteraars. Deze komen van elders: Zuid-Scandinavië en in mindere mate de zuidelijke Oostzeekust tot Polen. Terugmeldingen van geringde vogels laten dit zien. In Noorwegen en Zweden is de Grote Gele Kwikstaart zich aan het uitbreiden en trekt verder op naar het noorden. Dit is onderdeel van de lange termijn uitbreiding die in Europa aan de gang is. De soort heeft zich vanuit de Midden-Europese berggebieden verspreid naar het noordwesten. Ons land werd eind 19^e eeuw bereikt. In Scandinavië gaat deze uitbreiding nog steeds door. Zo zien we ook bij ons in de winter steeds meer Grote Gele Kwikstaarten.

Al sinds eind jaren negentig is er een opgaande lijn. Af en toe zorgen winters met ijs even voor een terugval maar zet de toename daarna weer door. Met de zachte winter van 2019/2020 kunnen we volgende herfst en winter weer veel Grote Gele Kwikstaarten verwachten.

Figuur 1: aantal locaties met overwinterende Grote Gele Kwikstaarten in december en het aantal overtrekkende Grote Gele Kwikstaarten over de Puinhoop (per uur).

Gaaïeninvasie bereikt ons net niet

In het oosten van het land vonden eind september/ begin oktober grote verplaatsingen van Gaaïen plaats. In langgerekte, zwijgzame groepen vloog daar Gaai na Gaai langs. Op trektelpost Blauwe Kamer bij Rhenen passeerden op 22 september bijvoorbeeld 2063 Gaaïen. Rond Noordwijk merkten we relatief weinig van beweging onder de Gaaïen. Groepen van enige betekenis vlogen langs op 3, 5 en 7 oktober, respectievelijk 29, 41 en 20 vogels groot. Op 5 oktober vlogen er in totaal 186 over de Puinhoop. Dit was nog steeds een fractie van de verplaatsingen in het oosten van het land.

Dat een Gaaïeninvasie een plaatselijk verschijnsel kan zijn werd al opgemerkt door Jan Verwey. Op 29 september 1919 zag hij 320 Gaaïen over Noordwijk vliegen. In het daaropvolgende invasiejaar 1925 vlogen er veel

Gaaïen in de duinstreek maar gebeurde er weinig in het oosten van het land. Ook had hij al scherp in de gaten dat de trek tamelijk 'onbestemd' is qua richting en er weinig verband was tussen het optreden van pieken in andere delen van Europa. Dat bleek ook afgelopen jaar het geval. Op verschillende plekken in Europa kwamen tegelijkertijd Gaaïen in beweging, maar zwierven niet ver weg uit hun herkomstgebied. Het was dus niet zo dat we overspoeld werden door Gaaïen die ver in Oost-Europa hun reis waren begonnen. Ze kwamen van dichtbij. Het gaat bij deze bewegingen om jonge Gaaïen die vanwege voedselgebrek in bossen massaal gaan rondzwerven. In Noordwijk zagen we zowel vogels naar het zuidwesten als het noorden vliegen. Als de jonge vogels op hun zwerftocht in ongunstige gebieden als de open kuststreek terecht komen, dan zit er niks anders op om weer om te keren, op zoek naar een bos waar ze hun eerste winter kunnen overleven.

Interessant is dat Gerard Brouwer, vogelvriend van Jan Verwey, deze verklaring in 1919 al in Ardea geopperd had. Uit de jaarlijkse PTT (Punt Transect) tellingen, blijkt dat na een invasie Nederland er zo'n 30-40.000 Gaaïen bij krijgt in de winter. Ook de LiveAtlas laat duidelijk grotere aantallen zien dan anders. Omdat bossen bij ons dungezaaid zijn, is waarschijnlijk maar een klein deel daarvan in ons waarnemingsgebied terechtgekomen.

Gaai Warmonderbos – foto: Gab de Croock

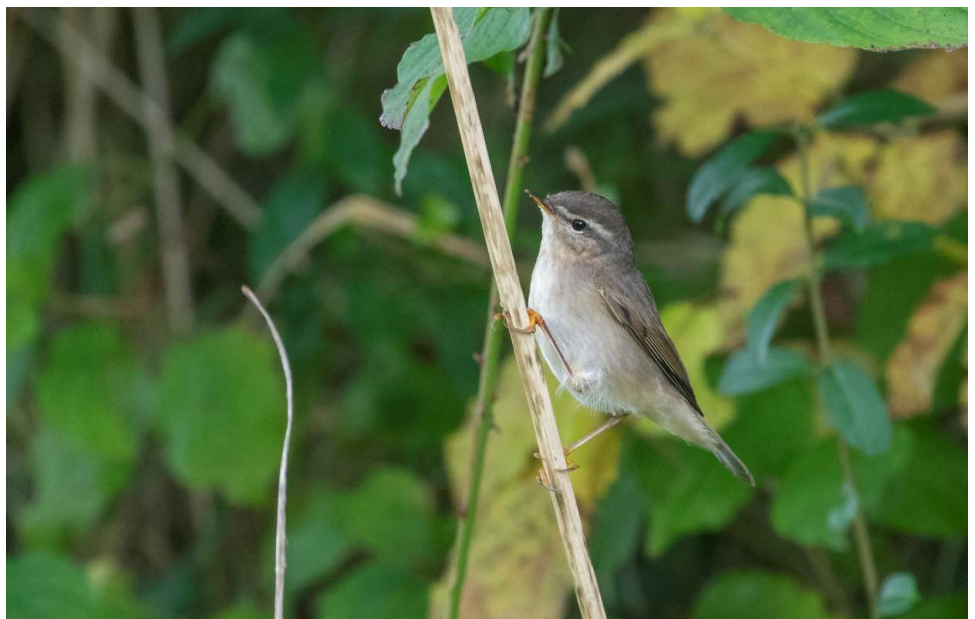
Maandoverzicht

oktober

Oktober was het een komen en gaan van storingen. Na een aantal koudere dagen met wind uit het noorden zat de wind een groot deel van de maand in de zuidwesthoek. Vaak woei het stevig, met tot windkracht 5, maar een herfststorm bleef uit. Aan het eind van de maand kwamen we in een oostelijke stroming en volgden koude nachten waar de temperatuur voor het eerst in de buurt van het vriespunt kwam.

Op 3 oktober vloog een **Kleinste Jager** over de zeereep van de Coepelduynen (GT). Voor de zeetrekhut zwom op 23 oktober een **Parelduiker** (JD) en op 24 oktober 5 **Alken** (JD). Aan het eind van de maand liep het aantal **Alk/Zeekoeten** flink op met een maximum van 346 op 30 oktober (JD HV). Op 24 oktober trok ook een groep van 27 **Pijlstaarten** langs (JD).

Kleine Jagers waren weer wat prominenter aanwezig dan eerder dit jaar, met 5 langs de zeetrekhut op 1 oktober (HV) en 3 op 10, 12 en 14 oktober (JD) en enkelingen op andere dagen. Op 1 oktober vlogen ook 2 **Grote Jagers** langs (HV), gevolgd door af en toe 1 of 2

Bruine Boszanger – 20 oktober 2019 Klei-Oost Noordwijk © Arnold Meijer

later in de maand. Een groep van 8 **Middelste Jagers** vloog op 10 oktober over zee langs de Puinhoop (GT, RR). Een **Rosse Grutto** met een kleurring uit Polen liep op 5 oktober op het strand van de AWD (MK). Op 7 oktober waren er 4 **Pontische Meeuwen** met kleurringen aanwezig op het strand van de Coepelduynen, 3 uit Duitsland en 1 uit Polen (AM). Er verbleven weinig meeuwen op strand, met als uitschieter 191 **Grote Mantelmeeuwen** op 17 oktober tussen Noordwijk en de provinciegrens. Op 23 oktober vloog een **Wilde Zwaan** over Sollasi (RJ).

T/m 20 oktober werden er vrijwel dagelijks **Bladkoningen** gezien, met de meeste van 5 t/m 7 oktober, met een maximum van 7 verschillende locaties op één dag. Op 14 oktober was een **Humes Bladkoning** aanwezig in de binnenduinrand van het Langeveld (PN). Arnold Meijer ontdekte op 20 oktober in een rietoever in Klei-Oost een **Bruine Boszanger** (AMe). Late doortrekkende zangers waren een **Tuinfluit** op 3 oktober in de Noordduinen (CZ) en een **Kleine Karekiet** op 7 oktober in de Coepelduynen (BB). Op onder water gezet bollenland in de Zwetterpolder waren op 5 oktober nog 3 **Groenpootruiters** en een **Oeverloper** aanwezig (HV). Het droogvallen van het perceel trok een groep van 87 **Witte Kwikstaarten** en 2 **Rouwkwikstaarten** aan (HV). Op 26 oktober was hier een **Kleine Zilverreiger** aanwezig (CK). Zowel in de Bronsgeest als in de Elspeerpolder liep een grote groep **Patrijzen**, waarbij op de laatste locatie er op 23 oktober er in totaal zelfs 23 werden geteld (MD).

Kramsvogel – 31 oktober Katwijk aan Zee - De Puinhoop © René van Rossum

Op de Puinhoop waren **Zanglijsters** prominent aanwezig tijdens de Eurobirdwatch op 5 oktober en piekten de volgende dag met 3080 vogels (RR ea). De doortrek van de **Vink** piekte op 13 oktober, met 56.000 vogels (RR ea). Op 30 oktober was het opnieuw spectaculair met lijsters en vlogen er 72.000 **Kramsvogels** op de Puinhoop (RR ea). Dit was ook de beste dag voor roofvogels met 26 **Sperwers** en 2 **Blauwe Kiekendieven** (RR e.a.). Maar het meest opvallend was een grote influx van de **Sijs**, die de hele maand in grote, dichte groepen overtrok. Het maximum was op de regenachtige dag van 6 oktober met 7500 Sijsen (RR e.a.). De invasie van de **Gaai** die in het oosten van het land plaatsvond bereikte van 5 tot 7 oktober ook het westen. Op 5 oktober vlogen er 186 over Puinhoop (RR e.a.). Ook **Pimpelmezen** waren op drift, met een maximum van 67 op 5 oktober (RR e.a.). **Grote Gele Kwikstaarten** waren goed vertegenwoordigd met een maximum van 63 overtrekkend op 13 oktober (RR e.a.). In de massa passeerden ook enkele zeldzame soorten zoals 2 **Strandleeuweriken** op 2 oktober, een

Klapexster – 31 oktober 2019 Katwijk aan Zee - De Puinhoop © René van Rossum

Grote Pieper op 6 oktober, een **Buidelmees** op 14 oktober, een **Siberische Boompieper** op 16 oktober, een **Zomertortel** op 17 oktober, een **Europese Kanarie** op 14 en 28 oktober en op 14 en 30 oktober een **IJsgors** (RR e.a.). Op 31 oktober trok een **Klapexster** over (RR e.a.). Op 23 oktober vlogen 2 **Raven** over de Puinhoop (RR e.a.), een teken van dat deze zich steeds ruimer verspreiden over de duinstreek. Ter plekke op de Puinhoop was een grote groep **Groenlingen** (maximaal 71) en **Kneuen** (maximaal 87) aanwezig (LK). Deze laatste groep bleef de hele winter in de Coepelduynen aanwezig. Op 7, 8 en 19 oktober verbleef er een **Velduil** in de Coepelduynen (WL e.a.). Op minimaal 7 plekken in ons waarnemingsgebied bivakkeerde een **IJsvogel**. Op 24 oktober vloog een **Roodkeelpieper** over het Langeveld (RG). De 2 **Boomklevers** die op 3 oktober opdoken in Rijnsoever hadden zich ver buiten de bekende locaties gewaagd (PP).

Op 5 oktober liep er een **Boommarter** door de Coepelduynen (JS). Tussen 20 en 23 oktober trokken er meerdere **Rosse Vleermuizen** over naar zuid, met o.a. één over Rijnsoever Katwijk op 22 oktober (JV). T/m 15 oktober waren er **Zwervende Heidelibellen** aanwezig op het terrein van de St Bavo (JW e.a.). **Oranje Luzernevlinders** vlogen nog een groot deel van de maand met de laatste op 23 oktober in de Coepelduynen (AD).

Rosse Vleermuis 23 oktober 2019 Amsterdamse Waterleidingduinen - De Zilk © Ton Hogenes

november

In november viel er opnieuw veel regen. Na een eerste week met zacht weer door een zuidwestelijke stroming volgde een relatief koude periode. Vanaf de 19^e kwamen we in een oostelijke stroming en volgden de koudste nachten van de maand. Aan het eind van de maand draaide de wind naar noord. Ook nu was er vaak veel wind, zonder dat het echt stormachtig werd.

Op 3 november vlogen er 2 **Kraanvogels** over de AWD bij De Zilk (SW). Op 21 en 24 november liepen er 4 **Casarca's** bij de Zilkerduinweg (MM e.a.). Op 17 november was een **Fazant** man aanwezig in de Noordzijdepolder langs de Duinweg (RJ). Op 8 en 14 november zat er een **Humes Bladkoning** bij het Staatsbosbeheer kantoor in de Noordduinen (JHa CZ). Over de AWD vloog op 10 november een **Pestvogel** (MK). Bij het Pindabergje in de AWD was een **Baardman** aanwezig (MK). Vanaf 10 november verbleef er in de Westhoek en de Wouwen een **Klapekster** (BB e.a.). Ook de rest van de maand en in december werd (vermoedelijk) deze vogel in de zuidelijke AWD waargenomen. Op 17 november trok een Klapekster door de zeereep van de boulevard (BW).

Voor de zeetrek hut zwommen op 2 november 4 **Grote Zee-eenden** (JD). Op 5 en op 24 november vloog een **Kleine Alk** langs (HV JD). Op 8 november passeerden 115 **Jan-van-Genten** (JD). De laatste 3 **Grote Sterns** van het seizoen vloog op 14 november langs (JD). Op 29 november bracht een wandelaar een dode **Kleine Alk** bij het kantoor van Staatsbosbeheer (JHa). Vanaf het begin van de maand begonnen flinke aantallen **Roodkeelduikers** te arriveren, met een maximum van 202 op 11 november (JD). Van 10 t/m 20 november verbleef er een **Rosse Grutto** in volledig zomerkleed bij de Uitwatering en Binnenwatering Katwijk (RR, AM). Op 14 november zat er een groepje van 5 **Sneeuwgorzen** bij de Uitwatering (HO).

Op 8 november vloog de laatste **Beflijster** van het seizoen over de Puinhoop (RR). Die dag was er ook een late **Tapuit** aanwezig in de Coepelduynen (HV RR). Deze had een misvormde snavel. Op 1, 5 en 10 november vloog er een **IJsgors** over de Puinhoop (RR e.a.). Op 11 november vloog een **Velduil** uit zee over de Puinhoop (RR). Op 20 november vloog nog een **Boerenwaluw** over de Puinhoop (RR e.a.). Op 26 november tot het einde van de maand verbleef er een late Boerenwaluw in het Langeveld (RG). Op 17 november waren er een **Smelleken** en een **Blauwe Kiekendief** aan het jagen in de Coepelduynen (AMe). Ook vloog er een Smelleken over Sancta Maria. Een groep van 50 **Witte Kwikstaarten** verbleef op 9 november in De Klei (WB). Een groot deel van de groep bleef ook de dagen daarna nog aanwezig.

Tot begin november vlogen er **Atalanta's**, met op 3 november nog één in de Coepelduynen (CZ).

Rosse Grutto -(adult zomerkleed) 14 november 2019 Katwijk aan Zee - strand © René van Rossum

december

December was een zachte maand en eindigde in de toptien van zachte decembermaanden sinds 1901. De eerste week was het rustig weer en met weinig wind was het grijs en mistig. Daarna volgden de storingen vanuit het zuidwesten elkaar op. Ook nu woei het weer stevig op veel dagen, maar zonder uitschieters. Het jaar eindigde onder invloed van vuurwerk met een dichte mist.

De **Boerenzwaluw** was t/m 6 december nog aanwezig in de Noordzijdepolder, een uitzonderlijk late waarneming (RG). Op 7 en op 8 december zwom er een **Zwarte Zeekoet** in zomerkleed voor de zeetrekhut (JD PS RG). Verder waren er 10 **Grote Zee-eenden** aanwezig (PS). Ook vloog er een **Noordse Stormvogel** langs op 7 december (JD) en een **Rosse Franjepoot** op 8 december (HV). Op 7 en op 27 december passeerde een **Parelduiker** (JD) en op 11 december een **Roodhalsfuut** (JD).

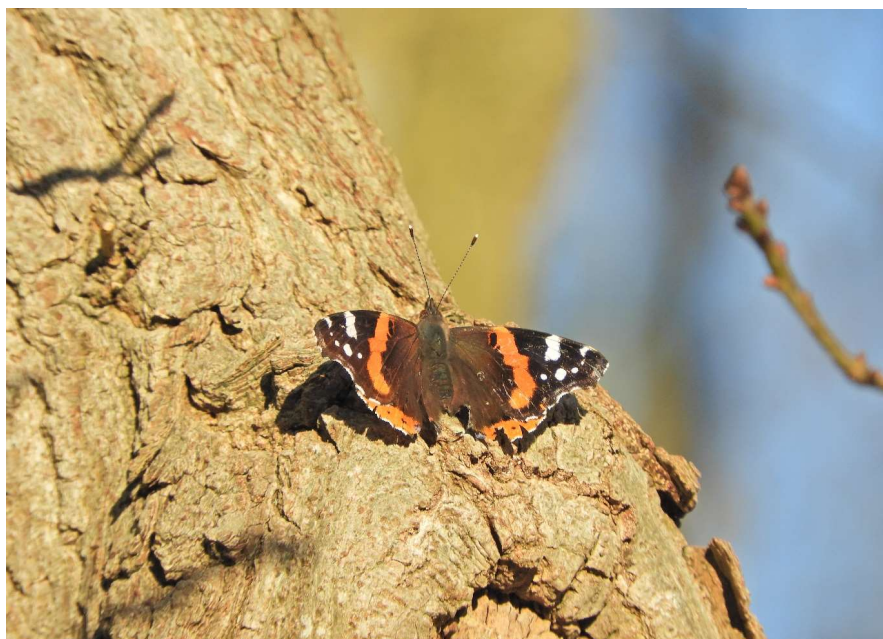
Vanwege het zachte weer was er vermoedelijk geen aanleiding voor het paar **Ooievaars** om te vertrekken. De hele maand bleven er 2 aanwezig in de omgeving van De Klei en Polder Hoogeweg (KV e.a.). Op 6 plekken bivakkeerde een **IJsvogel**.

Overwinterende **Witte Kwikstaarten** zijn in ons waarnemingsgebied een normaal verschijnsel geworden. Dit jaar waren er ongekend veel. Groepjes tot 7 vogels foerageerden in De Klei (AM PS) en in de Elsgesteerpolder (JW). In Oud-Leeuwenhorst zat er op 16 december een groep van maar liefst 41, met daartussen minimaal 2 **Rouwkwikstaarten** (JD).

Overwinterende **Zwarte Roodstaarten** (respectievelijk 2 en 1) zaten op 11 december in de Coepelduynen (HV) en op 15 december in Noordwijkerhout (FS). Op 25 december zat een man **Roodborsttapuit** bij de Achterweg (CZ) en een man **Zwartkop** in Noordwijk-Binnen (WBo). Op 8 plekken verspreid over het waarnemingsgebied liet zich een overwinterende **Tjiftjaf** zien (CZ e.a.). Op maar één plek was een wintergroepje van **Ringmussen** aanwezig: 5 in de Noordwijkerhoutse Geest op 8 december (GS). Een groep van 82 **Kneuen** verbleef in de Coepelduynen (ML e.a.). Een groep van 30 zat op 31 december in de Zilkerpolder (PS). Een grote groep van 65 **Boomleeuweriken** verbleef op 22 december in het Vinkeveld (PS). Op het St Bavo terrein doken op 26 december 3 **Europese Kanaries** op die hier bleven overwinteren (MW). Op 11 december zat er een **Bokje** bij de Oosterduinse Sloten (RG). Op

Europese Kanarie 31 december 2019 Noordwijkerhout – Sint Bavo © Kees van den Dungen

Atalanta - (imago) 30 december 2019 Amsterdamse Waterleidingduinen – Sasbergen © Gerard en Marijk

26 december was een **Kerkuil** in de vroege ochtendschemer aan het jagen bij de Binnenwatering (PS). De 4 **Casarca's** waren 28 en 29 december nog steeds aanwezig langs de Zilkerduinweg (PN). De groep **Grote Canadese Ganzen** telde hier 285 vogels op 28 december (PN). Op 31 december vloog een **Zeearend** over Rijnsoever Katwijk (MD PD).

Op 30 december zat een **Atalanta** te zonnen in de AWD in Sasbergen (GM). In deze zachte decembermaand was dit de eerste winterwaarneming ooit.

Waarnemers

AM	Annelies Marijnis	HS	Hans van Stijn	MM	Marco Meeuwisse
AD	Anne Marie van Dam	HV	Hein Verkade	MW	Maarten Wielstra
AMe	Arnold Meijer	LK	Lisette van der Krogt	PD	Peter van Duijn
BB	Bas van der Burg	JD	Jelle van Dijk	PN	Pim de Nobel
BW	Benjamin van de Water	JHa	Joël Haasnoot	PP	Piet van der Panne
CZ	Casper Zuyderduyn	JS	Joost van der Sluijs	PS	Peter Spierenburg
CK	Carel Kemper	JV	Joas de Vreugd	RJ	Rob Jansson
FS	Frank-Peter Scheenstra	JW	Jan Wierda	RG	Reinder Genuït
GM	Gerard en Marijk	KV	Koene Vegter	RR	René van Rossum
GS	Gijs Smit	MC	Marc Kolkman	SW	Sjaak Weijers
GT	Gijsbert Twigt	MD	Menno van Duijn	WBo	Wijndeldt Boelema
HO	Hans Overduin	ML	Maarten Langbroek	WL	Wim Langbroek

bron: www.waarneming.nl

Slechtvalk - (eerste kalenderjaar) : 23 december 2019 Voorhout - Elsgeesterpolder © René van Rossum